QL
461
R873
ENT

IV. kötet 1897. márczius. 3. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A HASZNOS ÉS KÁRTÉKONY ROVAROKRA.

Dr. BEDŐ ALBERT Dr. ENTZ GÉZA
Dr. CHYZER KORNÉL Dr. HORVÁTH GÉZA

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

ABAFI AIGNER LAJOS ÉS JABLONOWSKI JÓZSEF

BUDAPEST

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA

VIII., RÖKK SZILÁRD-UTCZA 32.

Megjelenik minden hónap első napján, julius és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 4 frt, a Természettudományi Társulat tagjainak részére 3 frt.

Tartalom.

A nagy fadarázs különös kártétele. *Jablonowski Józseftől* 49
Entomologiai kirándulás Ungmegyében. II. *Abafi-Aigner Lajostól* . . . 53
Torzképződmények a bogaraknál. *Rózsay Rezsőtől* 3 ábrával. 56
Adatok Sáros-vármegye lepke-faunájához. I. *Dahlström Gyulától* . . . 57
A barlangi állatok. *Jablonowski Józseftől* 59
Különfélék:
A lepkész teendői márczius havában 61
A budapesti entomologusok társasköre 62
Biró-est 62
Calosoma sycophanta 63
Gyakorlati kézikönyv lepkészek részére 63
Montandonia latissima *Dietl Ernőtől* 64
Bogarak okozta károk 64
Szivós életü rovarok. *Bordan Istvántól* 65
Entomologiai évkönyv 66
Bogár-ékszer 66
Természetrajz füzetek 66
Rogenhofer Alajos 67
Téli pillangók 67
Kiátkozott cserebogarak 67
Lepkék felpuhitása 68
Levélszekrény 68
Mellékelve: Entomologische Revue.

A nagy fadarázs különös kártétele.

Ismeretes dolog, hogy a fadarazsak fejlődésük és átalakulásuk idejét a fenyőfák különböző fajaiban töltik. Igy a *Sirex juvencus L.* az erdei fenyőben (*Pinus silvestris*), a nagy, vagy óriási fadarázs (*S. gigas L.*) pedig vagy a jegenye (*Abies excelsa*), vagy a lúczfenyőben (*A. pectinata*) él. Ehhez képest tehát bizonyos, hogy ezek a darazsak az igy meglepett fákra nézve közönbösek nem lehetnek. Vannak esetek, a mikor e rovarok annyira elszaporodnak, hogy egyes írók a fadarazsak e nagy tömegének a fák teljes elpusztulását is tulajdonítják; ez az eset azonban, ha tényleg elő is fordulhat, talán inkább csak ritkaság számba veendő. Leggyakoribb eset az, hogy az ezektől a darazsaktól megtámadott fa életben marad ugyan, de értékét veszti, mert ipari czélokra alig alkalmas. Az erdészi szakírók a fadarazsakat csakis ez oknál fogva tartják kártékonynak.

Vannak azonban esetek, a melyek nem annyira az okozott kár, mint inkább a körülmények miatt, a melyek között mutatkoznak, nemcsak érdekesek, hanem figyelemre méltók is.

Ezekről a fadarazsakról tudjuk, hogy fejlődésük legalább két évig tart, de valószínűleg eltart négy vagy esetleg több évig is. Hogy ha most egy olyan fertőzött fatörzset, a melynek külseje nem árulja el, hogy belsejében mi rágódik, ipari czélokra pl. gerendának, deszkának vagy effélének használják fel, s ha megmunkálás közben a törzsben élő álcza véletlenül életben marad, az a száradó fában sem pusztul el, hanem tovább fejlődik, a míg megfelelő átalakulás után teljes korát el nem éri, hogy aztán egyszerre, mint kifejlődött nagy darázs oda toppanjon, a hol senki sem várta, vagy hogy rémületbe ejtsen olyan embereket, a kik ezt a darazsat még csak hírből sem ismerik.

Efféle „meglepetés"-ről az irodalom már többször emlékezett meg, s elégnek tartom, ha csak két esetet közlök, melyet már *Bechstein* említ. Az egyikről azt írja, hogy a schnepfenthali nyomdában 1798. junius havában e darazsak tíz napon át — mindennap reggel — rendkívül nagy tömegben mutatkoztak, s az ablak körül röpködtek. Képzelni, hogy a betűszedő személyzet mennyire örült ezeknek a feje körül szállongó vendégeknek, melyeknek termetes külseje s a némileg a közönséges darázs fulánkjára emlé-

keztető tojócsöve semmi jót sem helyezett kilátásba. E rovarok — mint az utólag kiderült — jelen esetben a nyomda helyiség új padlójának friss gerendáiból bujtak ki. Ugyanilyen a bautzeni eset; itt egy újonnan épült házban a lakók már mintegy harmadfél esztendeje foglalták el az új lakást, a mikor 1856. augusztus havában annak parketjéből körülbelül 60—80 fadarázs bujt elé: ezek nem a parket kemény fájából, hanem az alatta levő puha fagerendákból keltek ki s a parket vékony deszkácskáin csak már mint kifejlődött darazsak rágódtak át.

Efféle esetekben nem annyira a kár mint inkább a rémület nagy; de hogy ilyen módon jelentékeny kárt is okozhatnak, annak magam is szemtanúja voltam.

1893-ban, hogy honvédelmi kötelezettségemnek eleget tegyek, egy hónapig Eperjesen tartózkodtam a közös hadsereg ottani ezredjénél. Alig, hogy Eperjesre értem, egy régi tiszt-ismerősöm, a ki tudta, hogy milyen mesterséget folytatok, azzal fogadott, hogy ha csakugyan „bogarász" vagyok, akkor segítsek rajta és a hadkiegészítő kerület parancsnokán, mert ha nem, akkor valamiféle „*bogár*" teljesen tönkre teszi az „augmentatiós magazin" valamennyi vadonat új bakakabátját és bluzát. A kérdéseimre kapott válaszokból nem tudtam kiokosodni, hogy mi legyen az a kártevő „bogár"; mert az én tiszt-barátom előadásából ép úgy lehetett következtetni egy tüzokádó sárkányra, mint akár egy — bolhára. Sőt megvallom, első pillanatban már azt hittem, hogy csak meg akarnak tréfálni. S mikor ezt az illetőnek tudtára adtam, szó nélkül elvezetett a föntebb említett hadifelszerelési raktárba, hogy lássam a dolgot magam is. A tág helyiség ablakain, azok drótszövetében megakadva nagy tömegben találtam a nagy fadarázs (*Sirex gigas L.*) hol egyes példányait, hol annak tört részeit, de elevent egyet sem.

Ez a darázs teszi tönkre a katona-bluzokat? Első perczben nem tudtam mit szóljak. A tiszt parancsára a közelünkbe dolgozó katonák megemeltek a mellettünk levő polczról egy-két csomó katonazubbonyt s már a második csomónál tényleg ott találtuk a darazsat, de szintén holtan. A zubbonyok szépen összehajtva és egymásra rakva voltak s azok csücskein (a zubbony elején), a hol a posztó dupla, mintegy 4—5 zubbonyban egymás felett találtam egy kirágott lyukat, mely tele volt tömve az összerágott szőrrel. Már-már azt hittem, hogy a katonák, kik ott alkalmazva voltak, valami turpisságot követtek el s ők rontották el e ruhadarabokat, és hogy a büntetéstől meneküljenek, furfangból odatették

ezeket az összeszáradt rovarokat. De mielőtt ezt a gyanúmat kifejeztem volna, megnéztem előbb a raktár friss fenyőfából készült gerendáit s itt egyszerre kiderült előttem az egész dolog.

Csakugyan fadarazsak tették tönkre a bluzokat (vagy 40—50 darabot). Ezek a darazsak épen úgy, mint a Bechstein-féle esetekben, itt is a friss puha fagerendákban éltek, mert a szóban levő raktár akkor egészen új volt. Belső állványai legfeljebb kétévesek voltak, tehát ezeknek fája már akkor meg volt fertőzve, a mikor az erdőben még lábon állott. A raktárban kikelő fadarazsak pedig, midőn a gerendákra nehezedő deszkákon is átrágódtak, itt a bluzokra bukkantak, tehát folytatták a rágást felfelé haladva azokban is addig, a míg életidejük le nem járt s ők végkimerüléstől el nem pusztultak, a nélkül, hogy tömlöczükből kiszabadultak volna. Azok, a melyek szerencsések voltak, hogy kibúvási helyökön útjokat nem zárta el zubbony, hanem azonnal szabadba kerültek, vigan röpködtek a raktárban s legtöbbje, a mikor menekülni igyekezett, az ablak sürü drótszövetében pusztult el; a többije pedig szanaszét hevert a helyiségben.

Ebben az esetben a kártétel szokatlanságán kívül nevezetes az is, hogy a rovar mennyire híven követi ösztönét. Egy darázs pl. a bluzokban épen a szélső szegély mellett rágott és csak néhány milliméternyi távolság választotta el őt a széltől. Ha most e darázs rágás közben csak egy keveset kifelé (a zubbony széle felé) igyekezett volna, akkor már a második zubbonynál bizonyára szabadba jutott volna. A helyett azonban a darázs következetes volt és kitartott ama szokása mellett, a melyet rendesen követ, hogy t. i. mint kifejlődött állat kibúvás közben a fatörzs hosszúsági tengelyére mindég merőleges irányban halad addig, a míg szabadba nem kerül. Az eperjesi esetben a darázs nyolcz-tiz posztórétegen hatolt át, és igyekezett még többön is áthatolni, a nélkül, hogy megállapított irányától oldalvást letérve, áttörte volna az alig 4—5 milliméteres fennakadást.

Mielőtt e kis közleményt befejezném, meg akarom említeni azt a véletlent is, a mely e fadarazsat más tekintetben is mint az armádia ellenségét tünteti fel. Vaillant orosz tábornok egy 1858. szept. 7-én kelt levelében azt írja,[1]) hogy az akkori krimi háború

[1]) E levél hitelt érdemel, mert a tábornok állításait úgy a sérült golyókkal, mint a bennök élt fadarazsakkal igazolta. A levelet J. Künckel d'Herculais közli: Merveilles de la Nature. Les Insectes. Tome II. (Paris) pag. 190—191.

idején a *Sirex juvencus* lárvái az orosz munitióban azzal tettek kárt, hogy nemcsak a patroncsomagokat megsértették, hanem belefurakodtak az ólomgolyókba is s azokat vagy egészen átfúrták, vagy csak félig kilyukasztották. Az álczák itt a patronládák deszkáiból jutottak a patronokhoz.

Úgy hiszem, hogy úgy ez a két eset, mint általában véve a többi is eléggé intő példa arra nézve, hogy mikor szabad a frissen döntött fenyőfát ipari czélokra felhasználni, ha kiakarjuk kerülni, hogy hasonló esetek ismétlődjenek. Okvetetlenül szükséges, hogy az ilyen fa legalább három évig heverjen, míg a benne levő darazsak ki nem kelnek. És miután a ledöntött fát nem lepik el újra, azért nem is kell tartani attól, hogy azt azután mégegyszer megfertőzzék. *Jablonowski József.*

Entomologiai kirándulás Ungmegyében.

II.

A sumeczi tanyán (fából készült erdőőri lakás két kis szobával és verandával) a főerdőtanácsos kedves rokona, ifj. Rónay Antal, vulgó Cservenyák fogadott, a ki több erdőkerülő segédkezése mellett a gazdasszonyi tisztségnek fényes sikerrel megfelelt. Kedélyes vacsora után a társaság egyik része pihenőre tért, mely czélra a tanya két szobája szalmával be volt hintve, takarónak pedig pokróczok álltak rendelkezésre. Legtöbbünk azonban lesietett a tűzhöz, melyet a velünk jött erdőőrök és napszámosok egy kis tisztáson gyújtottak és nagy hasábfákkal élesztettek. A hüvös éjben szinte jól esett a meleg: belső melegítésről gondoskodott a folyton köröző kancsó. S a benső hév útat keresett és talált számos dictióban, melyekben főleg Rónay, vulgo Cservenyák és társunk Kertész Kálmán remekeltek.

Öreg éj volt, mikor mi is nyugalomra vonultunk. Állíttatik azonban, hogy a társaság buzgóbb része, tőlünk is nehány, magyar whist s egyéb társasjátékok közt reggelig virrasztott volna. A virrasztók, de a „csöndest“ csak nézők egyike, a fáradhatatlan gyüjtő Wachsmann János, az „öccs“, addig, míg mi felkászulódtunk s a forrásnál megmosdottunk volna, a tanya környékén levő összes köveket és korhadt fákat felforgatta és vizsgálgatta, úgy hogy kényelmesebb bátyját nagy üveg Carabidákkal stb. megörvendeztethette.

A bő reggeli után ismét útra kerekedtünk a neviczkei várrom

felé. A társaság kényelmesebb része, az „urak“, rövidebb, jobb úton haladt; mi szegeny gyüjtők egy vezetővel úttalan útakon leereszkedtünk a sumeczi vágáson s a vorocsokai völgyben nagy fáradalmak árán a régi csuszornyához, és ezen — folyton kutatva és gyüjtve — kiértünk az Ung völgyébe. A bogarászok ez úton szép Carabidákat leltek; mi az Aglia Tau-on kívül úgyszólván semmit, mert a nehány Salamandra maculát nem kerestük volt.

Idáig ritka önfeláldozással elkisértek bennünket Rózsay főerdész és Medveczky tanár; az utóbbi azonban itt megsokalva a búvárkodás dicsőségét, megugrott; csak Rózsay tartott ki mindvégig. De ő sem tudta az útat s így hát bölcs vezetőnk, a helyett, hogy a völgybe lekisért volna, újabb hegy-völgymászásra hurczolt. Végre mégis csak leértünk az Ung partjához, a hol virágos mezők bővebb rovarzsákmánynyal kinálkoztak, de a melyeket kellően fel nem kutathattunk. „Előre, előre!“ — hangzott s a fáradság és szomjúság is már erősen gyötört. Délutáni 3 óra felé, mintegy 7 órai erős menetelés után felértünk a neviczkei várba, a hol fáradalmaink bő kárpótlást nyertek.

Az Ung partján meredeken emelkedő hegy tetején áll a neviczkei vár, mely még romjaiban is hirdeti egykori urainak, a Drugeth grófoknak hatalmát és gazdagságát, a kiknek birtoka volt a mostani ungvári uradalom, mely 168,000 kat. hold erdőt és 20,000 kat. hold legelőt és havast foglal magában. Rendkívül magas falak körítik a vár terjedelmes udvarát, melyet tornyok, bástyák és lakosztályok vettek körül. Az egyik tornyot lépcső és padozat alkalmazásával Rónay főerdőtanácsos hozatta annyira jó karba, hogy tetejéről a nagyszerű tájékban gyönyörködni lehet. A várkertet is ugyancsak ő müveltette és csinosbította, és — az érdem az érdemnek — a legjelesebb magyar erdész, Wagner Károly, mellszobrával diszittette. Ma a neviczkei vár az ungváriak egyik kedvencz kirándulóhelyét képezi.

Előbb érkezett és már jó kedvben levő társaink által illő tisztelettel és kárörömmel fogadtatva, helyet foglaltunk a várudvaron a főerdőtanácsos mint házigazda vendégszeretetéből dúsan terített hosszú asztalnál, és elfelejtve a nagy fáradságot, vidám hangulatban folyt a lakoma, melynél nem volt hiány a pohárköszöntőkben: éltettük a főerdőtanácsost, az alispánt s a többi ungvári jóbarátokat s ők viszont mi rólunk sem feledkeztek meg.

Ebéd után czigányzene mellett tánczra kerekedett a fiatalság, Kiss Endre pedig egyre-másra fényképezte az érdekesebb csopor-

tokat. Este felé az ó-kemeneczi nagyszerű faúsztató gerébnél kocsikra szállva, Nyeviczke, Felső- s Alsó-Domonya falvakon át Ungvárra hajtottunk. Az estét a szivességben kifogyhatatlan főerdőtanácsos vendégszerető házánál töltöttük.

Másnap délelőtt, a főgymnasium gazdag és kiválóan conservált természetrajzi és természettani muzeumának megtekintése után, futólag átkutattuk a vár alsó kertjét és a farakodó telepet; ebéd után pedig szárnyra keltünk ismét haza, Budapest felé.

A vidékről és embereiről a legjobb emléket vittük magunkkal, bárha kirándulásunk eredménye nem volt általánosan kielégítő. Meggyőződtünk a felől, hogy a vegetatió itt a budapestihez képest legalább 10—15 nappal hátra van, és hogy a tartós száraz idő miatt igen kevés rovar fejlődött ki. Így például hernyót alig láttunk, még kopogtatás által sem jutottunk valamire valóhoz; lepke is igen gyéren röpült, ülve pedig csak nehányat találtunk.

Egész lepke-zsákmányunk ennélfogva csekély volt. Csupán mintegy 70 fajnak előfordulását constatálhattuk. Ezek, hozzáadva az előbbi gyűjtők, nevezetesen Mocsáry Sándor által Ungmegyében találtakat, — a következők:

Papilio Podalirius L., Machaon L. — Thais Polyxena Schiff. — Parnassius Mnemosyne L. — Aporia crataegi O. — Pieris brassicae L., rapae L., napi L., daplidice L. — Anthocharis cardamines L. — Leucophasia sinapis L. — Colias hyale L., edusa F. — Rhodocera rhamni L. — Thecla pruni L., rubi L. — Polyommatus virgaureae L., phlaeas L. — Lycaena v. polysperchon Bg., aegon Schiff., Argus L., Icarus Rott., Argiolus L., cyllarus Rott. — Apatura Ilia Schiff., ab. Clytie Schiff. — Neptis aceris Lep. — Vanessa levana L., C- album L., polychloros L., urticae L., Jo L., Antiopa L., Atalanta L.; cardui L. — Melitaea Athalia Rott. — Argynnis Selene Schiff., Niobe L., Paphia L. — Satyrus Hermione L. — Pararge Maera L., Megaera L., v. egerides Stgr. — Epinephele Janira L. — Coenonympha iphis Schiff., pamphilus L. — Syrichthus carthami Hb. — Nisoniades tages L. — Hesperia thaumas Hfn. — Acherontia Atropos L. — Deilephila Galii Rott. euphorbiae L. — Smerinthus tiliae L., ocellata L. — Macroglossa stellatarum L., fuciformis L. — Sesia tipuliformis Cl., myopaeformis Bkh., astatiformis H.-S. — Ino pruni Schiff., v. Heydenreichii Ld. — Zygaena lonicerae Esp., filipendulae L. — Syntomis phegea L. — Euchelia jacobaeae L. — Nemeophila plantaginis L. — Callimorpha dominula L. — Pleretes matronula L. — Arctia caja L. — Spilosoma menthastri Esp. — Zeuzera pyrina L. — Psyche unicolor Hfn. — Pentophora morio L. — Dasychira pudibunda L. — Leucoma salicis L. — Porthesia chyrorrhoea L., Similis Fssl. — Ocneria dispar L. — Bombyx catax L., rubi L. — Saturnia spini Schiff. — Aglia tau L. — Acronycta aceris L. — Agrotis exlamationis L. — Mithymna imbecilla F. — Cucullia artemisiae Hfn — Plusia tripartita Hfn., gamma L. — Euclidia mi Cl., glyphica L. — Helia calvaria F. — Acidalia ochrata

Sc., immorata L. — Angerona prunaria L. — Rumia luteolata L. — Caustoloma flavicaria Hb. — Venilia macularia L. — Hybernia defoliaria Cl. — Boarmia consortaria F. — Gnophos dumetata Tr. — Ematurga atomaria L. — Phasiane clathrata L. — Cidaria Blomeri Curt., silaceata Hb. — Eurrhypona urticata L. — Botys aurata Sc., repandalis Schiff, rubiginalis Hb. — Diasema litterata Sc. — Hydrocampa stagnata Dom. — Crambus pascuellus L., hortuellus Hb., chrysonuchellus Sc. — Teras sponsana F. — Tortrix ministrana L. — Cochylis sanguinana Tr. — Penthina pruniana Hb., arcuella Cl. — Euplocamus anthracinalis Sc. — Nemophora Swammerdammella L. — Nemeobius metallicus Pod. — Hypercallia citrinalis Sc. — Oecophora Schaefferella L. — Aciptilia pentadactyla L.

E szerint Ungmegyéből eddig összesen 128 lepkefaj és fajeltérés ismeretes, — bizony édes kevés.

Nem több szerencsével s eredménynyel fáradoztak a coleopterologusok. Ök mintegy 110 fajnak előfordulását constatálhatták gyüjtésük után, u. m.:

Cicindela hybrida L. — Carabus violaceus L., intricatus L., variolosus F., carcellatus Ill., v. euchromus Pall., v. Hampei Krist., convexus F. — Leistus piceus Fröhl. — Clivira collaris Herbst. — Pterochtechus oblongopunctatus F., foveolatus Dufl., niger Schall. — Abax carinatus Dufl., Schüppeli Pall. — Ophonus v. laticollis Marsh. — Harpalus laevicollis Dufl., flavicollis Dej. — Drypta dectata Rossi. — Anchomerus assimilis Payk. — Molops austriaca Gglb. — Steropus cordatus Letzn. — Cichrus rostatus L. — Agabus Solieri Aub. — Ocypus mus Brull. — Paedarus fuscipes Curt. — Batricus Delaportei Aub. — Necrophorus vespilloides Hbst. — Silpha obscura L., quadripunctata Schoeber. — Scaphidium 4 maculatum Oliv. — Epurea aestiva L., 10 guttata F., variegata Hbst. — Cychramus v. fengicola Heer. — Litargus connexus Fourc. — Ostoma grossum L., ferrugineum L. — Ditoma crenata F. — Hylista planata L. — Laemophlaeus testaceus F. — Platisoma compressus Hbst. — Hister merdarius Hoffm. — Geotreupes mutator Marsh. — Aphidius fossor L., scutator Hbst. — Dorcus parallelepidus L. — Systenocerus caraboides L. — Elater sanguineus L. — Dolopus marginatus L. — Melanotus niger F., rufipes Hbst. — Diacanthus aeneus L. — Ludius pectinicornis L. — Synoptus filiformis F. — Denticollis rubens Piller. — Apsiates spulator L. — Anthaxia nitidula L. — Helodes minuta L. — Ragoniclea testacea L. — Drilus concolor Ahr. — Malachius geniculatus Germ. — Cantharis livida L. — Ptinus fur L. — Bolitophagus reticulatus L. — Corticeus castaneus F. — Uloma culinaris L., Perrondi Muls. — Mortella aculeata L. — Anarpis frostalis L. — Meloe violaceus Marsh. — Pyrochroa coccinea L. — Nacerdes viridipes Schmidt. — Oedemera virescens L. — Otiorrhynchus obsidianus Boh., dives Germ. — Phyllobius glaucus Scop., argentatus L. — Alophus triquelatus F. — Hylotius abietis L. — Cryptorrhynchus lapati L. — Coeliodes exiguus Oliv. — Balanobius pyrrhocerus Marsh. — Cionus hortulanus Four. — Magdalis atterima L. — Attelobus corili L. — Orchestes fagi L. — Platyrchinus latrostris F. — Platystomus albinus L. — Xyloterus domesticus L. — Rhageum mordax Dep. — Rhopalogus macropus Germ. — Rosalia alpina L. — Clytus arietis

L. — Donacia sp.? — Eumolpus obscurus L. — Chrysomela globipennis Suffr. — Phitodecta rufipes Dup. — Luperus viridipennis Germ. — Crepidodera sp.? — Psylliodes sp.? — Haltica tamaricis Schrk. — Cassida viridis L. — Coccinella v. sinuata marginata Nan. — Haliria sedecimguttata L., v. tessulata Scop.

Az ez alkalommal gyűjtött Dipterák s egyéb rovarok még nincsenek meghatározva.

Ha nem is dús zsákmánynyal, de okulva érkeztünk haza, állithatván azt, hogy pár héttel később egészen más eredményt mutathattunk volna fel. *Abafi Aigner Lajos.*

Torzképződmények a bogaraknál.

A természetben előforduló torzképződmények sorában, a hol a kétfejű vagy hatlábú borjú, a háromlábú csirke stb. ragadja meg figyelmünket, nem kevésbbé feltünő, főleg a természetbúvár és rovargyűjtő előtt, ha az alsóbb rendű állatoknál is hasonló esetet sikerül felfedeznie. A szemünk elől könnyebben elrejtőző és az

1. ábra

2. ábra

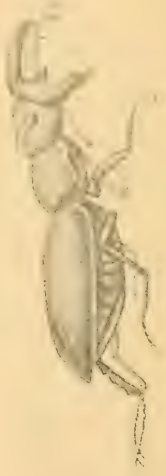

3. ábra

emberi lakhelyektől távolabb fejlődő rovarvilág egyedei között is akadnak olyanok, melyek általánosan ismert testvéreik sorából külső behatások következtében fejlődött torzképződményük által elütnek.

A tisztelt olvasónak ez alkalommal két ilyen torzképződményt

óhajtok a mellékelt ábrákban bemutatni. Mindkettő közönséges szarvasbogár, Platycerus-Lucanus cervus hímen fejlődött, melyeknek egyike (lásd 1. ábra) a hetvenes években Pozsony, a másik (2—3. ábra) pedig a nyolczvanas években Ungvár környékéről került gyűjteményembe. Az elsőnek (1) bal szarva van eltorzulva, a mennyiben rendellenes több ágat fejlesztett, míg a másik (2. 3.) példánynál a jobb oldalú szarvnak vége görbül visszafelé és tövén egy leálló erős szem-ág képződött, a mi a 3. ábrából vehető ki.

Ezen torzképződmények keletkezése csak is olykép magyarázható, hogy mindkét példány még báb alakjában valami külső ütés vagy nyomás folytán deformálódott. A fák (füz, nyár, tölgy stb.) törzsében fejlődő, még tökéletesen nem erősödött végtagja ugyanis rendes alakjából kihozva, a sérülést kigyógyítani, helyrehozni igyekezett s az odavezetett bő tápanyagból a torzképződményt lehetőleg kifejlesztette, a mennyire azt a rendelkezésére álló szük tér megengedte.

Igen érdekes lenne, ha a t. gyűjtők, kik hasonló torzbogarak birtokában vannak, azok rajzát, illetve leírását velünk közölni szíveskednének.

Gyűjteményemben van nehány Rosalia alpina (havasi czinczér) is, melynek fedőszárnya a rajta mutatkozó rajzolatok bizonyos rendellenes alakulása által tünik ki; ennek rajzát alkalmilag szintén bemutatandom. *Rózsay Rezső.*

Adatok Sárosvármegye lepke-faunájához.

I.

Minthogy a Rühl-féle német nyelvű nagy munkának eddigelé megjelent első kötete, mely a palaearctikus nagylepkéket s azok természetrajzát tárgyalja, s amelyet most Heyne A. folytat, a Magyarországon előforduló nappali lepkéket egyáltalában nem, vagy csak gyéren említi; minthogy továbbá az ott adott többrendbeli leírás nem egyezik meg az én 25 évi tapasztalásom eredményeivel; és minthogy végül a Magyarországon előforduló nagylepkék (Macrolepidoptera) száma a Dél- és Észak-Németországban, valamint a Svájczban előfordulók számát jóval felülmulja, ezúttal beszámolni óhajtok a Sárosvármegyében, nevezetesen annak Eperjes, Branyiszkó és a sóvári hegység tájain előforduló pillangókról. Már ez is elég világosságot fog vetni arra, hogy ily kis terü-

leten mily gazdag a fauna: hát még az ország többi északi és déli részein? Vajha az ott élő és gyűjtő entomologus-társak felkutatnák az ottani vidéket, s közölnék adataikat: hadd tudjuk meg, hogy a fauna ezen ágából is mi minden fordul elő hazánkban!

Papilio Podalirius L. E pillangó hernyója junius hó közepétől szeptember hó végéig található, s minden szakkönyvben azt olvassuk róla, hogy zöld színű és háta sárga foltos. Ez az I. ivadékból származó és áprilistól május hó végéig szállongó pillangó hernyójára vonatkozólag tényleg helyes is. Az ebből a hernyóból fejlődő báb mindig sárgásbarna; ebből semmiesetre sem lesz a II. ivadék, hanem az áttelel és adja a jövő évi I. ivadék lepkéjét, melynek felső szárnyán 8—11, egészen fekete sáv van és a mi igen jellemző, alsó szárnyán levő fecskefarka rövid és keskeny, míg potrohának háti része egészen fekete. Minthogy pedig az eddigi közlemények szerint ugyancsak a fentebb leírt hernyóból és bábból Dél-Európában létre jön a II. ivadéknak az az alakja is, melyet *ab. Zanclaeus Zell.* néven ismerünk, ez olyan állítás, a mely helyreigazításra szorul. A felsőmagyarországi Eperjes nem tartozik ugyan Dél-Európához, s ez az aberratió mégis előfordul itt. Hernyója teljesen kifejlődött korában (junius havában) *világos zöld színű minden sárga háti csík vagy folt nélkül*; a belőle junius hó végén fejlődő *báb* szintén *világos zöld*. Az abból kikelt pillangónak sárga és fekete színe világosabb, a csíkok, vagy sávok száma csupán csak 7—8, a fecskefarkok pedig kétszer akkora hosszúak és szélesek, míg a potroh felülete többé-kevésbbé egészen olyan, mint ha fehér porral volna behintve. Ezt az alakot én határozottan *ab. Zanclaeus*-nak tartom, mely itt julius hó közepétől augusztus hó végéig gyakran előfordul.

Colias Hyale ab. flava Husz. A hím alapszíne olyan sárga, mint a *Rhodocera rhamni* hímjéé; ellenben a nőstény színe olyan világos sárga, mint a törzsalak hímjéé. És a mennyire változik a felső s alsó szárnyak fekete szegélye, ép olyan változó az alsó szárnyak alsó lapjának a színezete is, a mely szintén sötétebb sárga és sötétebbek az abban levő barna foltok is. Száraz erdei lejtőkön röpköd mind két ivadéka, az I. május-juniusban, a II. julius-augusztusban. Eperjesen előfordul minden esztendőben; ezt annyival is inkább megerősíthetem, mert már régóta figyeltem meg ezt a pillangót, melyet Husz Ármin tanár először mint eperjesi állatot írt le.

Leucophasia sinapis var. sartha i. l. Hazájául eddig Dél-Euró-

pát és Kis-Ázsiát tartották, de Eperjesen gyakran előfordul a nálánál kisebb var. *lathyri*-val, mint l. ivadék. Ez utóbbi április-májusban repül, *var. sartha* ellenben május-juniusban. Kedveli az északi széltől védett völgyeket és erdővágásokat s könnyen meg lehet ismerni gyorsabb röpüléséről. Felső szárnya valamivel hosszabbra van nyujtva, hegye le van kerekítve és pedig olyanformán, hogy a külső széle a belülső szél irányában nincsen egészen kikerekítve, hanem úgy látszik, mintha ferdén meg volna hajlítva. A felső szárnyak alsó lapjának hegye sárgászöld és ugyan olyan színezetü a tőterületnek felső része is. Az alsó szárnyak alsó felülete sárgás, közepéig fekete poros; ugyancsak feketés a külső szélig terjedő valamennyi bordája s csak a világosabb színü tősugár rí ki, a mely alatt két feketés sáv a tő felé húzódik. Ezenkívül julius-augusztusban igen-gyakran előfordul a II. ivadékból az *ab. erysimi* Bkh. valamint a *var. diniensis* Boisd. is.

Thecla betulae ab. spinosae Gerh. Ennek eddig csak a hímje ismeretes, a melyről tudjuk, hogy a középső holdalakú rajz alatt egy nagyobb és két kisebb világos színü folt van. Minthogy én ezt a lepkét csaknem évenként igen nagy számban tenyésztem, előfordulnak olyan nőstények is, a melyeknél a narancssárga foltok nem folynak össze egy sávvá, mint a *betulae* nőstényénél, hanem a középső holdalakú rajz alatt a valamivel erőteljesebb bordák által 1—3 foltra vannak megosztva. Ezeket tehát az *ab. spinosae* nőstényeinek kell tartanom, a mennyiben a *betulae*-nak törzsalakja, valamint egy nálam kikelt hermaphroditjának jobb fele, mely nőstény s összefolyt széles sávval bír (bal fele jegy nélküli szárnyú a hím), világos bizonyságot tesznek a mellett.

Dahlström Gyula.

A barlangi állatok.

A barlangok rovarvilágát kutató szaktársak szivesen fogják *Hamann Ottónak* a barlangi faunát összefoglaló közelebb megjelent munkáját* lapozgatni, amelynek tartalma javarészt az ízelt lábúakra esik, amennyiben szerző a barlangokban található gerinczesekkel, molluskákkal, férgekkel, rákokkal és véglényekkel össze-

* *Europäische Höhlenfauna.* Eine Darstellung der in den Höhlen Europas lebenden Tierwelt mit besonderer Berücksichtigung der Höhlenfauna Krains. Nach eigenen Untersuchungen von Prof. Dr. Otto Hamann. Mit 150 Abbildungen auf fünf lithographischen Tafeln. Jena, 1896. N. 8-r. 296 l.

sen csak mintegy 25 lapon foglalkozik, míg az ízelt lábúaknak 200 lapnál többet szentel. Noha e mű, szerző állítása szerint, saját vizsgálatai alapján készült, de levonva nehány állatnak anatomiai feldolgozását s a *Campodea cavicola* n. sp. leírását, tényleg nem egyéb az, mint összefoglaló gyűjteménye ama dolgozatoknak, melyek az európai barlangok állatvilágával foglalkoztak, vagy részben foglalkoztak. A munka általános részében találjuk a barlangfaunába való bevezetést, a barlangkutatások történetét, a barlanglakó állatot létfeltételeinek, valamint a vak állatok eredetének és keletkezésének ismertetését. A különös részben tárgyalja szerző az eddig ismert barlanglakó állatokat, ezek között találjuk a következő magyarországi ízelt lábú állatokat:

Bogarak: *Laemostenus cavicola* Schaum (Horvátország), *Trechus cavernicola* Friv. (Velebit), *Redtenbacheri* Friv. (Igriczi), *paroecus* Friv. (Fonácza), *Herculis* Friv. (Domogled), *Milleri* Friv. (Szokolovácz), *Budae* Kend. (Hátszegvölgy), *Eurydice* Schauf. (Horvátország), *Kiesenwetteri* Schaum (Horvátország), *Reitteri* Mill. (Horvátország), *Leptoderus sericeus* Schm. (Horvátország), *Apropeus leptoderus* Friv. (Fonácza), *Pholeuon angusticolle* Hamp. (Oncsásza), *Ph. gracile* Friv. (Kugles-völgy), *Drimeotus Kovácsi* Mill (Igriczi), *Ormayi* Reitt. (Bedolo), *Kratzi* Friv. (Feriesei), *Bathyscia insignis* Friv. (Mehádia mellett), *croatica* Mill. (Horvát-Ozalj), *likanensis* Reitt. (Likai barlangból). Egyenes szárnyúak: *Troglophilus neglectus* Kr. (Károlyvárosi barlangból). Arachnoideák: *Obisium brevipes* Friv. (Kárpátok). Ez a sorozat, mint azt már első látásra is észrevehetjük, nem teljes. Igy a hazai álskorpiók közül már Dr. Tömösváry Ödön is nemcsak a fenti fajt, hanem még *Roncus lubricus* Koch (a pesterei) annak var. *cavernicola* Töm. (mehádiai), *Obisium blothroides* Töm. (mehádiai), *Blothrus minutus* Töm. (mehádiai barlangokból) ismerte. Az *O. brevipes* Friv. termőhelyei pedig a következők: az oncsászai, feriesei, pesterei, mehádiai és szelistyei barlangok.**

Hiányzik továbbá a bogarak közül *Trechus* (*Anophthalmus*) *microphthalmus* Mill., *Bielzi* Seidl., *cognatus* Friv., *oszailensis* Bed. v. *vexator* Schauf. stb. stb.

Az irodalmat is felsorolja szerző, de ebben a tekintetben sem járt el nagyobb lelkiismerettel, mint az állatok felsorolásában.

** Lásd Dr. Tömösváry Ödön: Pseudoscorpiones Faunae Hungariae: Math. és Termttud. Közlemények XVIII. k. 1882. VII. szám, 215, 244 és 234—36. l.

Meg nem említi pl. Steigerwald K. W. czikkét „Über das Vorkommen der Anophthalmen in den Höhlen Kroatiens" (Societas Entom. VI. 2—3. l.), amelyben a Perusič falunál (Gospić közelében) levő barlangokban a *Proteus anguinus*, *Anophthalmus Kiesenwetteri* és *Reitteri*, valamint a *Leptoderus sericeus* és *Sphodrus croatus* előfordulását constatálta. Nincsenek megemlítve továbbá: „Über den Fang der Höhlenkäfer in der Adelsberger Grotte. Von M. Sommmer (Soc. Ent. II. 28. és 34. l.). „A barlangi változványról (Proteus angvinus)" Schmidt Ferdinándtól (M. Orv. és Termvizsg. munk. VIII. 228. l.) és „Több újonnan felfedezett barlangi rovarról", ugyanattól (u. o. VIII. 233. l.) stb.

Daczára e fogyatkozásoknak Hamann műve teljesen használható kézikönyv, melyre nézve végül csak egy megjegyzésünk van, a mely a szerzőnek szól. Ő Frivaldszkyt (úgy látszik mindakettőt) munkájában (p. 3.) a „nagyérdemű osztrák kutatók sorába" számítja, de az *Obisiumbrevipes*-nél (p. 185.) kifakad, hogy annak Frivaldszkytól adott leírása magyar, előtte érthetetlen! Tehát tapasztalásból tudja, hogy úgy az osztrák mint a magyar más és más, s ezt a megkülönböztetést bizonyára megtehette volna munkájában is, ezt a magyar entomologusok reputátiója is megkívánta volna. A mi a nyelvi fennakadást illeti, azt — ha már Tömösváry előbb, idézett de Hamann előtt ismeretlen könyvével nem háritotta el, — elháríthatta volna olyan módon mint számtalan más honfitársa, a ki ha ilyenben fennakad, felvilágositásért fordul a magyar entomologusokhoz, hik azt csak úgy megadtak volna neki is, mint azt másoknak is szivesen megadják. *Jablonowski József.*

Különfélék.

A lepkész teendői márczius havában. Az előző két hónap alatt a gyűjtés körül úgyszólván mitsem tehettünk. Befagyott nádasokban szedhetünk ugyan Obsoleta- s egyéb nádi hernyót, vagy az erdőben fatörzsökön, moha és lomb alatt bábokat és fiatal hernyókat, sőt enyhe idő beálltával Hybernia leucophaearia, Pigalia pedaria, Anisopteryx aescularia lepkéket is; de ezek gyűjtése nem felel meg a rájuk fordított fáradságnak. A gyűjtési idő csak márcziusban kezdődik, a mikor a fűz virágján találjuk a különféle Taeniocampa, Pachnobia, Orthosia, Calocampa s egyéb noctuákat, s árkokban, legurult földön, az Ocnogyna parasitát és Perigrapha cinctát, sziklákon a Valeria oelaginát; hegyi réteken a Psyche plumiferát, virágzó nyárfákon a Brephos nothum és puellát, fatörzseken a Nola cicatricalist; az araszló pillék közül

pedig a Hybernia Ankerariát, Biston zonarius, stratarius és hirtariust, Cydaria polygrammatát stb. A bábok keresése is jó eredménynyel jár pl. nedves réteken a Psyche Ecksteini és Zelleri; eredményes a hernyók felkeresése is, kivált az Arctiák és Spilosomák erdők szélén füvek közt, a Trochileum Sciapteron és Sesiáké, nyár- és fűzfa, tölgy- és gyümölcsfák, kutyatej stb. gyökereiben s illetve kérge alatt; az Agrotis comes, linogrisea, és cohaesa, s a Brotolomia meticulosa hernyója apró növények alatt, a Caradrina terreáé Lychnis alatt stb.

A budapesti entomologusok társaskörében minden pénteken esti $7^1/_2$ órakor a Muhr-féle vendéglő (Kerepesi-út 44. sz.) külön szobájában összejövetelt tart. Vendégek szivesen vannak látva. A f. é. január 29. és február 5-iki összejövetel alkalmával Pável János, a Nemzeti Muzeum praeparatora, néhány lepkefajnak biologiáját mutatta be; még pedig olyanokét, melyek hazánk faunájára nézve jellemzők s emiélfogva fontosak, továbbá olyanokét, melyek általában ritkábban fordulnak elő, és végre közönségesebb fajokét is, összehasonlítás és megkülönböztetés okáért, mivel azok hernyója egyik-másik ritkább fájéhoz hasonlít. Pável, az entomologia terén 35 év óta szerzett gazdag tapasztalatainál fogva mindig tud új meg új érdekes és tanulságos adatokkal szolgálni, mint a jelen esetben is. Első sorban az *Ocneria rubeát* F. mutatta be, melynek hernyója májusban és junius elején a Svábhegy déli lejtőin tölgyfán tenyészik, sőt némely évben meglehetősen gyakori: de keresése nem könnyü. A hernyó ugyanis nappal a fatörzs közelében a füben rejtőzik, és csak éjjel megy fel a fára, hogy táplálkozzék. A ki tehát röstel nappal az alomban turkálni, éjjel lámpással kell hogy gyüjtse. Bemutatta még a következőket is: *Notodonta ziczac* L., *querna* F.; *Agrotis janthina* Esp., *linogrisea* Schiff., *fimbria* L., *obscura* Br., *comes* Hb., *C-nigrum L.*, *xanthographa* F. és ab. *cohaesa* H. S., *rectangula* F., *simulans* Hfn., *fugax* Tr., *putris* L. *forcipula* Hb,, *conspicua* H., *vestigialis* R. és *praecox* L.: *Caradrina Kadeni* Frr., és *Thecophora fovea* Tr. Érdekesen beszélte el Pável, miként akadt Frivaldszky Imre az utóbbinak hernyójára, melyet Kindermann már 1823-ban felfedezett. Svábhegyi nyaralójának falán ugyanis talált Frivaldszky egy hernyót, melyet nem ismert, nem is tudta, mivel táplálkozik, mert csakhamar elbábozódott. Később azonban az udvaron levő cserfa (Quercus robur Mill.) törzsén ugyanoly hernyót talált, mely bebábozás czéljából lefelé mászott; tovább kutatva, arról a fáról még több ily hernyót is szedett, a melyből a *Fovea* pilléjét kapta, mely akkor még igen értékes volt. *Pável* a Csillag-völgyben május végén többször gyüjtötte e szép hernyót. *Apollinus.*

Biró-est. A kir. m. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya február hó 6-án tartotta rendes havi ülését, a mely tárgyainál fogva valóságos Biró-estté alakult. Először is a szakosztály elnöke, Dr. Entz Géza bejelentette, hogy tagtársunk Biró Lajos hozzá intézett levelében hálás köszönetet mond

azért a figyelemért, hogy magyar entomologus barátjai távolból nemcsak reá gondolnak, hanem anyagi segélyt is nyujtottak neki, és viszonzásul küld egy dolgozatot, a melynek szakosztályi ülésben való felolvasását kéri, hogy legalább gondolatban régi barátjai közt lehessen. Dolgozatának felolvasására felkérte Wachsmann Ferencz társunkat. E levél felolvasása után a szakosztály, elnöke javaslatára elhatározta, hogy Biró dolgozata még a folyó ülésben felolvastassék, de előbb megtartja a szakosztály alelnöke Dr. Horváth Géza, Biró Lajos eddigi gyűjtési eredményeiről szóló előadását, a mely épen napirendre volt kitüzve. Előadó ismerteti először röviden Uj-Guinea földrajzi fekvését, valamint azokat a helyeket, a hol Biró Lajos eddig gyüjtött (Friedrich-Wilhelmshafen, Berlinhafen, Stefansort) és néhány néprajzi tárgyú tájképphotographia bemutatása után futólag megemlékezett a gyüjtött gerinczes állatokról (madarak, halak, kigyók) s azután áttért az izeltlábu állatok rendenkint ismertetésére, miközben bemutatta azok érdekesebb képviselőit is. Az ismertetésbe beleszőtte itt-ott Biró rendkivül érdekes feljegyzéseit (biologiai megfigyeléseket, az egyes állatok pápua-nyelvü neveit). — Ezután Wachsmann Ferencz felolvasta Biró dolgozatát azokról a darazsakról, a melyek fészkeiket épen Biró uj-guineai lakásában épitették (Odynerus, Pelopaeus s más), úgy hogy azok életmódját és a hangyákkal való folytonos hadakozását bő alkalma volt behatóan megfigyelni. Ezekkel az előadásokkal az idő annyira eltelt, hogy a szakülés egyéb napirendre tüzött tárgyait a következő ülésre kellett halasztani.

A Calosoma sycophanta tömeges megjelenését, melynek egyik hontmegyei esetéről Merkl Ede a R. L. 1. füzetében (23. l.) megemlékezett, magam is észleltem több izben. Ugyanis 1887-ben Török-Bálinton töltvén a nyarat, nagy mennyiségben láttam ott az *Ocneria dispart* (s ez pusztított Hontban is, nem a Psilura monacha) és nyomában *C. sycophantát*, de nem oly nagy számban mint a rákövetkező évben, a midőn az *O. dispar* hernyója hihetetlen tömegben fellépvén, az egész erdőt kopaszszá rágta s a végén népvándorlást rendezett a torbágy-pátyi erdő felé. 1889-ben Török-Bálinton se az *O. disparnak*, se a *C. sycophantának* nyoma sem volt; a bogár alighanem nyomon követte a hernyókat és pusztította azt ott az új hazában is. Egyébiránt mindkét állat 1896-ban is szép számban mutatkozott Török-Bálinton. *A.*

Gyakorlati kézikönyv lepkészek részére, t. i. a gyüjtemény jegyzéke, hernyók és lepkék naptára jelent meg Koch A.-tól (Sammlungs-Verzeichniss, Raupen- und Schmetterlings-Kalender für europäische Grossschmetterlinge. Cüstrin 1896. Ivrét 92 lap, ára 1 frt 80 kr.) A jegyzék tabellaris alakban az összes európai lepkéket és fajeltéréseiket sorolja fel, és kilencz rubrikára van felosztva. Ezek elsejébe beirandó az a szám, melyet az illető lepke a gyüjteményben visel; a másodikba pedig a példányszám; a harmadik adja e jegyzék folyó számát. A következő négy rubrika

tartalmazza a lepke nevét, auctorát és elterjedését, a hernyó tápnövényeit, valamint a hernyó és lepke előfordulását hónapok szerint. Az utolsó előtti rubrika a ritkaság fokának jelzéséül adja a lepke szokásos árát egységekben (1—6 kr.), az utolsó pedig a gyűjtemény fictiv értékének megjelöléséül szolgál. Bárha a műveccskének förendeltetése, hogy a gyűjtemény jegyzékét képezze, főértékét mégis az adja meg, hogy a biologiai adatokra nézve, gyors tájékoztatást nyujt. Egészben véve fölöslegessé teszi irott jegyzék készítését, valamint Staudinger árjegyzékének és katalogusának megszerzését. Minden gyűjtőnek a legmelegebben ajánlható, kivánatos azonban, hogy a szerző esetleges uj kiadásánál jobban ügyeljen a sajtóhibák kiküszöbölésére.

Montandonia latissima, Bielz. Ezen érdekes Dermestidáról dr. Bielz E. A. a „Verhandlungen und Mittheilungen des siebenbürgischen Vereins für Naturwissenschaft in Hermannstadt 1. Jahrg. 1850." 180. lapján azt írja, hogy az erdélyi és bánsági havasokban kövek alatt fordul elő. Én kövek alatt e ritka bogarat egyszer sem találtam. Gyűjteményemben levő 4 példánya a Montandonia latissima Bielz-nek a verestoronyi szoros melletti Lotriora völgyből származik, ahol a Motacilla alba L. és Motallica flava L.-nak, köveken vagy levágott bükkfán levő, bélürülékéből lakmározott. *Dietl Ernő.*

A bogarak okozta károk tudvalevőleg messze felülmulják a lepkehernyók által okozott károkat: de hogy mi mindenre terjednek ki azok, arra nehány példát hozunk fel. 1746-ban az Argus nevü angol hajó, parafával megrakva, elhagyta Cadix kikötőjét, előnytelen szelek és viharok azonban annyira késleltették megérkezését Liverpoolban, hogy odavaló tulajdonosa a hajót rakományával együtt elveszettnek hitte. A hajó felszereléséhez s egész vállalkozásához azonban nagy mértékben igénybe vette hitelét. A hajó elmaradásán aggódva, kezdték hitelezői szórítani, úgy hogy csődbe kellett mennie. Ekkor, általános meglepetésre megerkezett a hajó, melyre a hitelezők azonnal rátették a kezüket: a hosszadalmas törvényes eljárás azonban szerfelett késleltette a rakománynak szándékolt értékesítését, és midőn azt végre kitüzték, kitünt, hogy nemcsak a rakomány, hanem maga a hajó is teljesen használhatatlanná vált. A *Dermestes vulpinus* F. bogárnak es álczájának milliói a parafát a felismerhetetlenségig tönkre tették s a hajó bordáit, köteleit és vitorláit annyira össze-vissza átlyukasztották, hogy értékesítésről szó sem lehetett. — Nem kevésbbé veszedelmes állatok az *Anobium* fajták. Egy páviai nobile könyvtárában, melyet évek óta nem bolygattak, 18 pergamen kötésü foliánst találtak, melyeket számos *Anobium* rágta menet végig átjárt. — Egy gyógyszertárban még az Arsenicumban is az *Anobium pertinax* egész coloniáját találták. — A velenczei hirhedt ólomfedelek pedig töméntelen *Anobium*, *Bostrichus*, *Callidium* és *Hylotrupes*-álczák tanyáját képezik, a melyek menetei a fedeleket keresztül-kasul átjárják: szinte megmagyarázhatlan talány, honnan veszik

táplálékukat. Hasonló példát mutat egy franczia hadihajó, melynek bordáit ólomlemezekkel fedték be; ezeket a *Bostrichus*-fajok úgy átlyukasztották, mint a szitát, s ugyanazt észlelték régibb épületek rézfedelein is, melyek szintén szitaszerűen át s át voltak lyukasztva.

Szívóséletű rovarok. Mindenki, ki a rovarokkal foglalkozik, tapasztalta már, hogy azok mennyire szívós életűek. Akár hányszor tapasztalhatjuk, hogy egy-egy szarvas bogár (*Lucanus cervus*) vagy hőszczinczérünk (*Cerambyx heros* F.) ha hosszabb ideig is áll szeszben, feltűzés után magához tért, s ha csak valami kemény anyagba nem volt tűzve, a tűvel együtt, sokszor károkat okozva, megszökött. De nem csak a coleopterák ezen európai óriásaival vagyunk így. A lepitopteráknál is jutunk sokszor hasonló szomorú tapasztalatokhoz. A cyancaliumtól megdermesztett *Ocneria dispar*-ral sokszor jártam pórul, s a sokkal kisebb *Agrotisok* gyakran ültettek fel. Mindezek érthetők. Érthetetlenebb (legalább előttem) egy eset, melyet mult évi julius hóban egy lepkének előkori változása közben figyeltem meg. Ugyanis 1896. évi julius 18-án 6 drb *Papilio Machaon* L. hernyót leltem a nagybaári határon, köztük két darabot a Válea Corbuluit képező, most kopár hegy tetején, melyek a lapályon talált hernyóktól annyiban térnek el, hogy zöld színük sokkal élénkebb s eddig az ilyen hernyókból rendesen szép lepkét kaptam. E két hernyót gyüjteményem részére akartam praeparálni, azonban szolgálatom gátolt benne, s a midőn erre ráértem volna, már késő volt, a két hernyóm átalakult. Ugyszintén átalakult a többi *P. Machaon* hernyóm is. Julius 24-én, mivel az említettekből bábom sem volt, hogy a veszett fejszének legalább a nyele maradjon meg, az egyik bábot gyűjteményem részére biztosítani akartam. Miért is 7. sz. rovartűvel kétszer t. i. keresztbe átszúrtam és hogy a kifolyt nedvesség a bábot el ne rontsa, ittatós papir vagdalékok közzé tettem, azon szándékkal, hogy a kiállítás megtekintése utánig ott hagyom elhelyezve. Így is maradt, tovább nem törődtem vele. Augusztus 6-án érkeztem haza Budapestről. Első dolgom volt hernyó- és bábszekrényemet megtekinteni. Távollétem alatt igen sok lepkém kelt ki, egynehány el is romlott az alatt az idő alatt. Nagyobb része azonban teljesen ép állapotban volt, így az öt darab *P. Machaon* is. Ez utóbbiakat látva, eszembe jutott az általam megölt báb is, melyet üveglappal letakart szivarka dobozba tettem volt. Biztosra vettem, hogy a báb 13 nap után egészen száraz lesz. Elővettem a dobozt, de a kiszáradt báb helyett egy virgoncz nőstény lepkét találtam. A szárnyak, valószínűleg, mert elég tág helyük nem volt, nem voltak kifejlődve, s a sebhelyeken egy-egy fényes fekete pont volt. Nagyító üveggel nézve, ezek szarú szerű anyagúaknak néztek ki, de nem úgy, mintha ott nedves anyag megszáradt volna. A lepkét a szabadba vittem ki s itt (nedves homokos helyen) egyszeri párzás után még 7 napig élt. Hetedik napon, daczára folytonos felügyeletemnek, eltünt, valószínűleg valamelyik közelben volt *Lanius collario* áldozata lett.

Hogy volt képes a lepke kikelni daczára annak, hogy sok életnedvet veszített, hogy tudott mindamellett, hogy életveszélyesen sebesítettem meg, a kikelés után még többet 8 napnál élni: ezt nem értem. *Bordán István.*

Entomologiai évkönyv jelent meg, melyet a fiatal rovarászoknak legmelegebben ajánlhatunk. „Entomologisches Jahrbuch VI. Jahrgang. Kalender für alle Insekten-Sammler auf das Jahr 1897.“ czím alatt kiadja dr. Krancher Oszkár. A naptári részen kívül tartalmazza a rovarász havi teendőit és minden hónaphoz nehány üres lapot, jegyzetekre. Azonkívül számos figyelemre méltó czikket: a borszesz alkalmazása rovarok megöléséhez: a Notodontidákról; Urapteryx sambucaria tenyésztése; Rhodocera rhamniről; Colias palaeno; bogárgyűjtés télen: utasítás a Hymenopterák gyűjtéséhez; közlemények a rovaréletből; a velocipéd az entomologia szolgálatában stb. A csinos kötésü kézikönyv ára 96 kr.

Bogár-ékszer. Minap rovar-étkekkel ismertettük meg az olvasót, ma felemlítünk nehány bogarat, melyet ékszernek használnak. Hátha egyik-másik rovarásznak sikerül nejét rávenni arra, hogy gyémántok helyett ilyeneket kívánjon. Persze nem a mi bogarainkról van szó. A *Lampyris* fajokat pl. az előkelő indus nők fejéknek használják, úgy hogy szorosan lefésült hajba a bogarakat bele tüzik, piros vagy kék hálóval letakarják és tükkel megerősítik: így járnak látogatóba és sétatereken. — A *Buprestis chrysis*t Indiában az ékszerészek finom filigran-művel veszik körül és tűt erősítenek hozzá: így aztán a nők brochenak használják. — A *Chrysochroa vittata* fényes szárnyfedeleit Chinában a hölgyek ruháinak ékítésére tordítják: a legelőkelőbb hölgyek ruhái sorral vannak szegélyezve, az alacsonyabb rangúak 5 sortól lefelé, egy sorig viselhetik csak. — Az *Eumolpus janthinus*, *amethystinus* és *fulgidus* Brazilia, Argentinia és Peru szépeinek, egy-egy gyöngytől elválasztva, gyönyörű nyakékül és karpereczül szolgálnak. — A Fülöpszigetek női pedig a *Coryphocera Mac Leayi*-t használják általánosan piperéül. — Az aranyba és ezüstbe foglalt *Entimus imperialis* Braziliában fülbevalókul viseltetik, az Orinokai indianusnők pedig csaknem minden fénylő fedelü bogarat hajékként használnak. — A *Phanaeus*-fajokból s egyéb ragyogó bogarakból Mexikóban egész tableauxkat, tájképeket stb. készítenek, sőt oltárfedők díszítéséül is használják; névnapokon és ünnepnapokon egymást oly képekkel ajándékozzák meg, melyeken az ajándékozó s a megajándékozottnak neve bogárfedőkkel van kirakva. — *Desmonota variolosa*, *Hoplia coerulea*, és *Chrysochus auratus* élénk kiviteli czikket képeznek Franciaországba, a hol a divatüzletekben ezrével vannak felhalmozva e bogarak, melyekkel a divatárusnők és pipere készítők báli ruhákat, női kalapokat és virágcsokrokat ékesítenek. Ime van miben válogatniok rovarásznőinknek!

A „Természetrajzi füzetek“-ből, melyeket másfél év óta Mocsáry Sándor ép oly nagy gonddal és szakavatottsággal

mint buzgalommal szerkeszt, megjelent a XX. kötet 1. és 2. füzete 6 művészi kivitelű táblával és Frivaldszky János arczképével, akinek életrajzát dr. Horváth Géza írta meg. A 19 ívnyi tartalmas kettősfüzet egyéb foglalatját a következő közlemények képezik: Biró Lajos új-guineai gyűjtése I. Madarak, dr. Madarász Gyulától: Ceylon Herpetologiájához, Mehely Lajostól: Újabb adatok Magyarország lepke-faunájához, Pável Jánostól; A Panurgus méhfaj monographiája, Friese H.-tól; A Hemiteles élősdifaj, Schmiedeknecht O-tól; Ceylon Dipterafaunájához, Wulf F. M.-tól; Új magyar Dipteron, Thalhammer Jánostól; A Vespa germanica táplálkozása, Pungur Gyulától; A tátrai tavak Microfaunájához, dr. Daday Jenőtől: Új galandféreg, dr. Rácz Istvántól; A nilusi tündérrózsa a magyar flórában, dr. Richter Aladártól; és a Chloroginium féle érdekes véglények szervezete, Franzé Rezsőtől. Ezen közlemények egyikére-másikára még vissza fogunk térni.

Rogenhofer Alajos, a császári természetrajzi muzeum nyug. őre Bécsben, az ismertnevű lepidopterologus, több magyarországi lepkének is leírója, elhunyt 1897. jan. 15-én.

Téli pillangók. Hunyadmegyében, Puj állomáson Bordan István 1896. decz. 21-én egy *Rhodacera rhamnit* és két *Vanessa urticaet*, decz. 22-én pedig három *Urticaet* fogott, vagyis oly időben, mikor mi már rég letettük a lantot, id est hálót. Megjegyzendő, hogy ott november végéig 16—18 fok hideg, a mondott napokban pedig 15 fok meleg volt. — Pestmegyei Üllő község határában Hönig vasuti felügyelő 1896. decz. 27-én déli 2 órakor a *Vanessa atalanta* egy példányát fogta. — Uhl Károly a Budapest kincstári erdőben 1878. jan. 6-án vadászaton, igen meleg nap lévén, több *Vanessa polychlorost* látott röpködni.

Kiátkozott cserebogarak. 1320-ban Avignonban, ma franczia, akkor még pápai tartományban a cserebogarak oly nagy mérvü károkat okoztak, hogy a szegény földnépe kénytelen volt a pápai legatushoz s az avignoni püspökhöz is orvoslatért folyamodni. Megfelelvén annak a régi elvnek, hogy meghallgatás nélkül nem lehet senkit elitélni, a két főpap egyik kanonokot a panaszlott cserebogarak ügyészének nevezték ki, két más magasabb pap pedig kiment az elpusztított földekre, s a cserebogarakat a szentszék nevében harmadnapra a püspök székhelyére idézték, hogy ott igazolják magukat, s a meg nem jelenőket átokkal fenyegették. Minthogy a cserebogarak a törvényszék előtt meg nem jelentek, nevükben ügyészük kifejté, hogy joguk van mint más isten teremtményének a nekik megfelelő táplálékot keresni, és elmaradásukat azzal mentette ki, hogy nem biztosították számukra a szabad ide s visszamenetelt. Ámde a törvényszék ítélete kimondta, hogy a területbeli összes cserebogarak kötelesek, három nap lefolyása alatt, táblákkal megjelölt nagy mezőre visszavonulni, a hol elegendő táplálékot találhatnak; az ellenszelekvők földönfutókká s az emberi igazságszolgáltatás prédáivá nyilatkoztattak. — Másik

ily ítéletet 1473-ban a lausannei püspök hirdette ki ugyancsak a cserebogarak ellen. — 1519-ben pedig egy svájczi biró a mezei egereket idézte maga elé. Ezek ügyésze is kimenté az elmaradottakat és különösen haladékot kért a terhes nőstények részére. Ezeknek valamint az egészen fiatal egereknek a biró csakugyan 14 napi haladékot engedett, a többi egereket azonban a helység területéből azonnal kitiltotta.

Lepkék felpuhítása. A megfogott lepkéket nem lehet mindig frissiben kifeszíteni, sőt vannak gyüjtők, akik a nyáron át fogott lepkéket csak télen praeparálják. Az ily megszáradt lepkék felpuhítására eddig általában üvegharanggal leborított nedves homokot használtak. Ámde egyes homokszemek az állat lábai s testéhez tapadnak, továbbá a víztől, kivált nagyobb fajok, melyek hosszabb ideig vannak a homokon, könnyen megpenészesednek. Ennek meggátlásául nehány csöpp karbolt kellett a homokra bocsátani: csakhogy nehány csöpp nem segített a bajon, sok csöpp pedig elváltoztatja a színeket, kivált a zöldet. Forró vizet is ajánlottak, csakhogy annak párái a lepkékre lecsöpögnek s azokat tönkre teszik. Sokkal czélszerűbb a felpuhításra magas fokú tiszta szeszt használni, még pedig úgy, hogy azzal nagyobb 5 cm. vastag tőzegdarabot megtelítünk, arra a lepkéket rárakjuk vagy rátűzzük s azután kövegharanggal elfödjük. Az elpárolgó alkohol az állatokat oly gyorsan s alaposan puhítja fel, hogy nappali, araszló és kisebb éjjeli lepkéket már 3—4 óra, nagyobb Noctuákat 6—8 óra, a legnagyobb lepkéket pedig 20—24 óra mulva ki lehet feszíteni. Ekkor már lábaik, csápjaik és szárnyaik puhák, mintha most fogtuk volna. A testbe és szárnyakba hatolt alkohol gyorsan elpárolog, s a megszáradt lepkén semmi hátrányos nyomot nem hagy. A kifeszített lepke szárnyait azonban a feszítésre használt kopirvászon-szeleten kívül szélesebb szelettel teljesen el kell födni és letűzni, mert a felpuhított lepkék szárnyai már feszítés közben is oldalt emelkednek.

Levélszekrény.

Buda Ádám úrnak. A hernyófuvó készülék szerencsésen megérkezett, de leírása még nem; kérjük! — Bordán István úrnak. Ha ott jan. 20. tájt Thais Polyxena kikelt, itt ugyan abban az időben Saturnia spini, és febr. 4-én Lasiocampa tremulifolia kelt ki.

Az előfizetési pénzek A. Aigner Lajoshoz (VIII. Rökk Szilárd utcza 32.) czímzendők.

ENTOMOLOGISCHE REVUE.

Auszug der Aufsätze der in ungarischer Sprache erscheinenden

ROVARTANI LAPOK

Entomologische Monatschrift

mit besonderer Berüksichtigung der Schädlinge. Unter Mitwirkung von Dr. A. Bedő, Dr. C. Chyzer, Dr. G. Entz und Dr. G. Horváth

redigirt von

L. Abafi-Aigner und J. Jablonowski

Budapest, VIII., Rökk-Gasse 32.

Preis jährlich 8 M. **IV. Band 1897.** **Heft 1—3.**

Nr. 1. — Januar.

S. 1—3. **Vorwort.** Auf dem Gebiete der Naturwissenschaften und insbesondere der Zoologie fand in den letzteren Jahrzehnten auch in Ungarn ein ausserordentlicher Umschwung statt, so zwar, dass kaum eine Thierklasse zu bezeichnen wäre, welche hier nicht fachmännisch cultivirt würde. Namentlich gilt dies hinsichtlich der reichsten Thierkasse, derjenigen der Gliederthiere, welche in Ungarn von Jahr zu Jahr mehr, nach jeder Richtung wirkende eifrige Jünger und Forscher gewinnt.

Nun erfordert es jedoch sowohl das reiche literarische Material, als auch die Beschränkung auf ein specielles enges Gebiet, dass die Fachmänner, welche sich mit der Entomologie oder deren einzelnen Disciplinen befassen, alle sie betreffenden neueren Daten in einem eigenen Organ vereinigt oder verzeichnet finden. Ein solches Organ steht den ungarischen Entomologen derzeit nicht zu Gebote. Dieser Mangel schwebte den Redacteuren vor Augen, als sie den Entschluss fassten, eine allen berechtigten und billigen Anforderungen entsprechende Zeitschrift ins Leben zu rufen, bzw. die von Dr. G. Horváth vor einem Jahrzehnte begründeten und nach dreijähriger Laufbahn sistirten „Rovartani Lapok“ zu neuem Leben zu erwecken.

Es soll damit in erster Reihe den ungarischen Entomologen die Gelegenheit geboten werden, ihre auf selbstständigen Studien beruhenden Abhandlungen, biologischen Beobachtungen und faunistischen Daten publiciren zu können. Ein besonderes Augenmerk wird den nützlichen und schädlichen Insekten gewidmet; allein auch die übrigen Gliederthiere, die Spinnen, Myriapoden und Krebse sollen Berücksichtigung finden. Ein besonderes Gewicht wird darauf gelegt, die Kenntniss der Insekten in möglichst weite Kreise zu tragen und den Anfänger in die Insektenkunde einzuführen. Auch den Tausch wünscht die Zeitschrift zu fördern, indem sie den Abonnenten einen gewissen Raum für ihre diesbezüglichen Anzeigen freistellt.

S. 4—9. **L. Abafi-Aigner: Biographie von Emerich Frivaldszky.** Der eigentliche Begründer der Zoologie und besonders der Entomologie in Ungarn, ward am 6. Febr. 1799 zu Bacskó geboren. Von Jugend an zu den Naturwissenschaften hinneigend, wurde er, nach beendigten Studien, 1822 zum Custos-Adjunkten am ungar. National-Museum ernannt. Im darauf folgenden Jahre gab er eine „Monographia serpentum Hungariae" heraus, befasste sich aber vorzugsweise mit Botanik, um dann ganz zur Entomologie überzutreten. Zur Vermehrung seiner Sammlungen unternahm er zahlreiche Reisen und Excursionen nach allen Theilen des Landes. Sodann fasste er den Vorsatz, die in naturwissenschaftlicher Hinsicht fast gänzlich unbekannte Balkanhalbinsel zu durchforschen. Nachdem er jedoch hiezu weder von Seiten des Museums, noch der Akademie und dem Reichstage Unterstützung erhielt, auch selbst nicht abkommen konnte, so rüstete er 1833 auf eigene Kosten eine Expedition aus, welche im Balkangebirge Naturalien sammelte. Das reiche Ergebniss derselben bewog ihn, stets neue Sammler abzusenden, welche nun die ganze Türkei nnd einen Theil von Klein-Asien durchforschten. Zum Abschluss dieser Forschungsreisen begab er sich 1846 persönlich nach Konstantinopel, Brussa und Smyrna. In Folge der ausserordentlich reichen Ergebnisse seiner Expeditionen, welche er theils selbst beschrieb, theils von hervorragenden ausländischen Gelehrten beschreiben liess, erfreute er sich bald einer europäischen Berühmtheit. Im Jahre 1851 legte er seine Stelle als Custos nieder, verkaufte seine, 80.000 Insekten umfassende Sammlung dem National-Museum und befasste sich nunmehr fast ausschliesslich mit der Aufarbeitung seiner reichen Erfahrungen. Ausser zahlreichen Abhandlungen schrieb er 1865 „Charakteristische Daten zur Fauna Ungarns" (in ungarischer Sprache), welches Werk die ungar. Akademie mit dem grossen Preise auszeichnete. Er starb am 19. Okt. 1870.

S. 10—13. **J. Jablonowski: Die Maismotte (Botys nubilalis).** Auf Grund eigener Beobachtungen wird die Biologie dieses Schädlings geboten, dessen Raupe im Mark der Maispflanze Gänge frisst und dadurch das Wachsthum derselben derart verhindert, dass die Bildung von Maiskolben unmöglich wird. Nachdem die Raupe im Maisstengel überwintert und sich darin im Frühling auch verpuppt, so wird den Landwirthen, um sich vor fernerem Schaden zu wahren, nahegelegt, die eingeheimsten Stengel, nachdem sie als Viehfutter gedient, in die Düngergrube zu werfen, damit die Jauche die Raupen oder Puppen tödte; die Wurzelstöcke aber zu verbrennen.

S. 13—15. **Dr. G. Horváth: Die Schäden des Letbrus cephalotes in der Landwirthschaft.** Es ist bekannt, dass dieser Käfer den Weinreben oft recht gefährlich wird; dass er aber auch andere Culturpflanzen angreife, davon verlautete nichts. Nun beobachtete Verf. im J. 1894 zu Futtak in Südungarn, dass der Käfer auf einem ziemlich grossen Territorium den Hanf voll-

ständig zu Grunde gerichtet hatte. Das Absammeln der Käfer erwies sich als fruchtlos. Im nächsten Jahre aber zeigte sich derselbe nicht mehr in so grossen Massen.

S. 15—16. **L. Biró: Wasserwanzen in Neu-Guinea.** Verfasser, der sich behufs Sammlung von Naturalien und ethnographischen Gegenständen seit Anfangs 1896 in Neu-Guinea aufhält, theilt seine interessanten Beobachtungen über die Lebensweise der dortigen Wasserwanzen mit.

S. 16—19. **Dr. K. Kertész: Über die Dipteren.** Verfasser giebt eine mit Abbildung erläuterte Anleitung zum Sammeln und Bestimmen der Dipteren.

S. 19—21. **F. Tomala: Biologie von Sesia bibioniformis.** Verf. der sich mit Züchtung der Sesien in grossem Styl befasst, theilt mit, dass er die Raupe von Sesia bibioniformis in den Wurzeln von Euphorbia Girardiana fand. Nach eingehender Beschreibung der Raupe, giebt er Aufschluss über die eigenthümliche Lebensweise derselben, sowie das Verhalten der Puppe. Zum Schlusse folgen kürzere Mittheilungen über andere Sesien-Raupen.

S. 21—22. **J. Jablonowski: Die ungarischen Libellen.** Besprechung der Monographie der Libelluliden Ungarns, von R. Kohaut, der 59 in Ungarn vorkommende Libellen-Arten beschreibt.

S. 23—24. **E. Merkl: Die Feinde der massenhaft auftretenden Insekten.** Verfasser beobachtete vor Jahren in Ober-Ungarn das massenhafte Erscheinen der Raupen von Ocneria dispar, und im Gefolge derselben, ebenfalls in überaus grosser Anzahl ihren Feind, den schönen Calosoma sycophanta, welcher sonst selten ist.

S. 24. **Kleinere Mittheilungen:** Dr. C. Chyzer's Vortrag über ungarische Skorpione kurz besprochen. — Graf Béla Wass' Sammlung siebenbürgischer Schmetterlinge erwähnt. — E. Merkl's Entdeckungen auf entomologischem Gebiete; derselbe hat bereits über 100 neue Arten von Coleopteren entdeckt.

Nr. 2. — Februar.

S. 25—28. **St. Bordan: Biographie von Dionys Kenderessy.** Dieser tüchtige Coleopterologe, geb. 1846 zu F.-Szálláspatak, ward Buchhalter der Sparkassa zu Hátszeg und widmete all seine freie Zeit der Erforschung der Käferfauna des Comitats Hunyad in Siebenbürgen. Er entdeckte die beiden Höhlenkäfer Anophthalmus Merklii und A. Budae, sowie Scherophaedon Kenderessyi. An der Beschreibung seiner sonstigen Entdeckungen verhinderte ihn 1881 ein frühzeitiger Tod. Hierauf gelangte seine musterhafte Käfer-Sammlung in den Besitz des Museums zu Bucarest. Im Anschlusse hierzu theilt Verfasser seine Erfahrungen mit über die Lebensweise der Larve von Anophthalmus Budae, welche er in der Höhle zu Ponorics entdeckte.

S. 28—31. **E. Merkl: Die Steigerung der Sammellust.** Verfasser schildert die ausserordentlichen Vortheile, welche das Sammeln von Naturalien, besonders für Studirende, sowohl in körperlicher, wie auch in ethischer Hinsicht bietet.

S. 31—34. **J. Jablonowski: Die Maismotte.** Schluss.

S. 34—36. **L. Abafi-Aigner: Thalpochares communimacula.** Verfasser bespricht die Lebensweise der Raupe dieses Falters, welche ausschliesslich von thierischer Kost lebt, indem sie die Blattläuse Lecanium persicae und prunastri verzehrt, wodurch sie sich dem Landwirthe nützlich macht, weil jene Blattläuse der Entwickelung der Obstbäume sehr hinderlich sind. Die Raupe lebt auch von Tetranychius telarius, welcher hauptsächlich dem Weinstock schädlich ist.

S. 36—38. **L. Biró: Beiträge zur Biologie der tropischen Cocciden.** Es wird hier die Lebensweise der Cocciden in Neu-Guinea geschildert, welche mit jener der europäischen Arten völlig übereinstimmt. Hier wie dort werden die Blattläuse von den Ameisen förmlich als Melkkühe behandelt und in Heerden beieinander gehalten. Diese „Beiträge" bilden gewissermassen die Ergänzung des vorigen Aufsatzes.

S. 38—42. **Dr. K. Kertész: Ueber die Dipteren.** Schluss.

S. 42—45. **L. Abafi-Aigner: Entomologische Excursion im Comitat Ung.** Beschreibung einer Excursion von 7 Budapester Entomologen nach Oberungarn, in das an malerischen Schönheiten reiche Comitat Ung, welche jedoch, wegen der herrschenden Dürre, ein verhältnissmässig geringes Resultat ergab. Es wurde ausser verschiedenen Dipteren, Chrysiden etc. das Vorkommen von 110 Käfer- und ca. 70 Schmetterlings-Arten constatirt.

S. 45—48. **Kleinere Mittheilungen:** Die Namen der Libellen in Ungarn u. z. die ungarischen, deutschen und slowakischen Namen dieser zierlichen Thiere. — Die Preise ungarischer Schmetterlinge vor 60 Jahren werden auf Grund einer alten Liste mit den heutigen Preisen verglichen. — Insekten-Speisen. Aufzählung derjenigen Käferlarven, welche den Wilden zur Speise dienen. — Ueber Thrips-Schäden hielt J. Jablonowski einen gediegenen Vortrag, worin er den Nachweis führte, dass die bisher den Thrips zugeschriebenen Schäden eigentlich nicht von diesen, sondern von der Weizenfliege (Chlorops taeniopus) herrühren; auch führt er aus, dass Anthothrips aculeata eigentlich blos eine Abart von A. Statices sei. — Ein Beispiel thierischen Instinkts wird von der Wespe, nach Darwin aufgeführt. — Die Seidenraupen werden in China auch mit Reismehl gefüttert; es wäre damit ein Versuch bei anderen Bombycidenraupen zu machen, welche ohnehin Brot annehmen.

Nr. 3. — März.

S. 49—51. **J. Jablonowski: Die Holzwespe als Schädling.** In einem Militär-Magazin schlüpfte Sirex gigas L. aus vorzeitig verwendeten Brettern und minirte durch darüber gelegte Montüren einen Weg nach Oben.

S. 51—54. **L. Abafi-Aigner Entomologische Excursion im Comitat Ung.** Schluss. Enumeration der Schmetterlinge und Käfer.

(Fortsetzung folgt.)

P. T.

Wir beehren uns, Nr. 3 unserer Blätter, welches eine deutsche „Entomologische Revue" bringt, mit der freundlichen Bitte um gefällige Schriften-austausch zu übersenden. Nr. 1. 2. und Fortsetzung stehen bei Gewährung unserer Bitte zur Verfügung.

Redaction der Rovartani Lapok

Budapest VIII. Rökk-Gasse 32

Az általam szerkesztett és már megjelent

„Nyitramegyei lepkék és bogarak“

czimü füzet nálam kapható.

Európai de különösen magyarországi Coleopterák árjegyzékét kivánatra ingyen küld

KELECSÉNYI KÁROLY

Tavarnok via N.-Tapolcsány.

Rovar-Coleoptera-kereskedés.

Mint honunkban a legrégibb és legnagyobb rovarkereskedés tulajdonosa, ajánlom magángyüjtőknek, iskoláknak, gazdászoknak és erdészeknek 8000 hibátlanul meghatározott honi és külföldi fajból álló rovarkészletemet. Honi faunánk közönséges és **legritkább** fajai nagyszámban, továbbá több száz exotikus faj. Iskolák részére gyüjteményeket olcsón állitok össze. Honi gyüjtőkkel szivesen lépek csereviszonyba.

Megkeresésre nyomtatott árjegyzéket ingyen és bérmentve küldök.

Merkl Ede

Német-Bogsánban. (Krassó-Szörény megye.)

Ő cs. és kir. Fensége **József főherczeg** és Ő királyi Fensége **Fülöp Szász-Coburg-Gothai herczeg** udvari szállitója.

Legmagasabb és magas elismerések; aranyérmek, diszoklevél stb. stb. ministeri ajánlások.

Ajánlkozik

emlősök és madarak

természethü, művészi és tartós **kitömésére.**

Tutányos árak.

Az állatok friss állapotban elöleges praeparatio nélkül küldendők be.

Dr. Lendl Adolf

tanár

praeparatoriuma

és

tanszerkészitő-intézete

BUDAPEST,

II., Donáti-utcza 7.

Rovarbiologiai praeparatumok; rovarfejlödések spirituszban; rovargyüjtemények; eszközök, mikroszkópok.

Részletes árjegyzékek bérmentve és ingyen.

Különböző tanszerek, kitöm. állatok, csontvázak, anatom. praep., papirmaché modellek, mikroszkópi készitmények stb. raktáron vannak

Für Sammler

von Schmetterlingen und Käfern, empfehlen wir:

Grosses Schmetterlingswerk

von **S. v. Praun.** Komplett in 42 Heften in gr. 4. Jedes Heft 4 gemalte Tafeln u. Text enthaltend, à Mk. 2,80. Die einzelnen Familien hieraus auch in kart. Bänden apart: Papiliones (Mk. 32,50), Bombyces (Mk. 18,50), Sphinges (Mk 9), Nootuae (Mk. 31,50), Geometrae (Mk. 15,75), Microlopidoptera (Mk 24,75).

Grosses Raupenwerk

von **S. v. Praun,** durchgesehen und ergänzt v. Dr. E. Hofman. Kompl. in 9 Heften in gr. 4. mit je 4 gemalten Tafeln u. Text, à Mk. 6. Hieraus apart in kart. Bänden: Macrolepidoptera (Mk. 40), Microlepidoptera (Mk. 20.)

Dr. Küster und Dr. Kraatz

Die Käfer Europas.

Fortgesetzt von J. Schilsky, nach der Natur beschrieben, mit Beiträgen mehrerer Entomologen. Hiervon sind bis jetzt 32 Hefte erschienen, v. denen jedes die Beschreibung von 100 Käfern auf 100 Blättchen, Register und bis 3 Tafeln m. Abbildungen v. Gattungsrepräsentanten enthält. Preis eines Heftes in Futteral 3 Mk.

Ergänzungeu und komplette Exemhlare liefern zu den billigsten Preisen

Bauer & Raspe in Nürnberg.

„Vörösmarty" könyvnyomda Budapest.

kot. 4 fuzet 3
1897 : mard.

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES
3 9088 01426 9930